

В. В. БАЄВ

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ЕКОНОМІКО-ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ

Наукові праці МАУП, 2017, вип. 53(2), с. 28–34

За прогнозами Всесвітньої організації охорони здоров'я до 2022 року туризм та охорона здоров'я мають стати провідними галузями світового господарства. В наведеному дослідженні розглянуто основні етапи розвитку світового медичного туризму та порівняльний аналіз вартості медичних послуг у різних країнах світу.

Медичний туризм — це одне з новітніх явищ соціального життя XXI століття, яке стало можливим завдяки розвитку глобалізаційних процесів у світі.

Медичний туризм сприяв розвитку нової концепції сучасної медицини XXI століття — “Пацієнти без кордонів!”

В епоху глобалізації світової економіки, коли весь світ об'єднує єдина система фінансового і валютного ринків, транспортної системи та інформаційних комунікацій, розширюються межі безвізового простору і створюються передумови для збільшення переміщення людських потоків. Люди відвідують інші країни з діловою поїздкою, подорожують, але мають на меті відпочинок та оздоровлення.

Процеси глобалізації сприяли розширенню кордонів медичного туризму. В сучасному світі інтернет-комунікації відкривають величезні можливості вибору лікаря, клініки, країни, де можна пройти обстеження, відновити здоров'я і отримати лікування.

Прагнення сучасного суспільства до здорового способу життя, а також тенденції в світі до збільшення тривалості життя привели до появи нових напрямів у сфері послуг, нових маркетингових стратегій — медичного туризму [4].

На сьогодні сучасний медичний туризм переживає справжній та очевидний розквіт: на ринку охорони здоров'я спостерігається стійка потреба і зростаючий попит на медичні послуги за кордоном. Така тенденція пов'язана насамперед з тим, що нині пацієнт має можливість вибирати, в яку країну або в який медичний заклад звернутися для проходження діагностики, лікування та реабілітаційних заходів. Основною причиною для здійснення медичного туризму є також його економічна сторона. Більшість медичних туристів

волі лікуватися в європейських лікувальних установах через оптимальне співвідношення ціни та якості наданих послуг, а також комфортні умови перебування.

Ринок медичного туризму сформувався не спонтанно і не є чимось особливим і новим. Історія медичного туризму має дуже глибоке коріння.

Припущення про те, що медичний туризм — це сучасна конструкція, є поширеною помилкою, поняття “медичний туризм” насправді походить від стародавніх часів. Можна сказати, що концепція медичного туризму стара, як сама медицина [5].

Вивчаючи давні культури, зробимо висновок про міцний зв'язок між релігією й охороною здоров'я, який зародився ще в давні часи. Більшість стародавніх цивілізацій визнавала терапевтичний ефект термальних джерел і священних водолікарень.

Наведемо деякі найдавніші цивілізації:

- шумери (приблизно 4 тис. до н. е.) створили найдавніші з нині відомих медичні комплекси, які були побудовані навколо гарячих джерел. Ці медичні “установи” включали величні храми на підвищеннях з численними басейнами [7].

- Під час Бронзового віку (приблизно 2 тис. до н. е.) племена, що жили на території сучасного Санкт-Моріца (Швейцарія), вірили в лікувальну силу мінеральних джерел, збагачених залізом. Бронзові келихи, з яких вони пили воду з джерел, були також знайдені у Франції та Німеччині, що може бути ознакою “лікувального” паломництва в межах цих культур.

- Давні греки стали першими людьми, які започаткували сучасний медичний туризм. Вони побудували храм Асклепія (Бог лікування), який став першим у світі “медичним центром”, куди з вірою у зцілення приїжджали люди з усіх кінців світу. Одним із популярних медичних центрів став Епідавр, де були термальні джерела, зміїна ферма, місця для заняття спортом і навіть храм снів. Епідавр тепер вважається батьківщиною медичного туризму [9]. Також відомими були Квартал Зевса в Олімпії і Храм у Дельфах.

- В Індії історія медичного туризму тісно пов'язана з розвитком йоги і аюрведичної медицини. Ще 5 тис. років тому величезна кількість паломників прямувала в Індію, щоб скористатися перевагами альтернативної медицини.

- У період розквіту Стародавнього Риму значну популярність серед еліти отримали гарячі джерела, що називаються термами. Вони були не тільки лікувальними, але й торговими та соціальними центрами для багатих жителів.

Після падіння Римської імперії Азія стала основним напрямом медичного туризму для паломників. Почали з'являтися лікарні, надавали медичні послуги мандрівникам. Ці установи є віхою в історії медичного туризму.

- У середньовічній Японії завдяки лікувальним властивостям набули популярності гарячі мінеральні джерела, відомі під назвою Онсен. Маючи унікальний вміст мінеральних речовин, такі джерела володіють цілющими властивостями. Зокрема, їх використовували клани воїнів, щоб позбутися болю, залікувати рани і відновитися після битв [9].

- У багатьох ранніх ісламських культурах існували системи охорони здоров'я, що надавали послуги іноземцям. У 1248 р. в Каїрі була побудована лікарня Мансурі — найбільша сучасна лікарня того часу. Вміщуючи до 8 тис. осіб, лікарня стала місцем, у яке прагнули багато іноземців незалежно від раси чи релігії.

Епоха Ренесансу припадає на XIV–XVII ст., яка стала не тільки періодом відродження мистецтва і культури в Європі, а й періодом розквіту медичного туризму.

- З 1326 р. в Європі завдяки виявленим гарячим джерелам набуло популярності село під назвою Ville d Eaux, або “Місто води”. Тутешній курорт відвідували такі відомі особи, як цар Петро I і Віктор Гюго. Слово “СПА” — аббревіатура латинського терміна “salude per aqua”, що означає “добро, що приходить з водою”, було вперше використано саме тут.

- Протягом XVI–XVII ст. багаті жителі Європи знову відкрили для себе Римські терми, і потоки туристів попрямували в такі міста зі СПА, як Санкт-Моріц, Лозанна, Інтерлакен, Ахен і Бат. Це були надзвичайно популярні туристичні напрями, що значною мірою продиктовано медичними факторами. Набували популярності терми Відня, Баден-Бадена і Будапешта. Терми, або Aquae Sulis, перебували під королівським наглядом і були відомі в усьому світі. Вони стали центрами оздоровлення для багатих і знаменитих [8].

- Найвідомішим мандрівником в історії медичного туризму був Мішель де Монтень — французький письменник і філософ, автор терміна і жанру есе, який вважається батьком туризму класу “люкс”. Він брав участь у написанні найпершого в історії медичного туризму керівництва зі СПА.

У кінці епохи Ренесансу аристократи з усієї Європи все ще продовжували відвідувати Бат з лікувальною і терапевтичною метою.

- У 20-х роках XVIII ст. завдяки розвитку та популяризації медичного туризму СПА-курорт Бат став першим містом в Англії з закритою системою каналізації, випередивши Лондон на кілька років. Місто також мало технологічні, фінансові та соціальні переваги в цей період: вимощені бруківки, з'явилося безліч гарних готелів та ресторанів.

Завдяки відкриттю Нового Світу з'явилися нові напрями для європейців, які цікавилися медичним туризмом. У XVII ст. англійські і голландські колонізатори почали будувати будиночки з колод поряд з мінеральними джерелами, що мали лікувальні властивості. Вони помітили, що корінні американці чудово володіли мистецтвом лікування. Їх знання з лікування травами були винятковими і на рівних суперничали зі знаннями європейців, азіатів або африканців.

- У XVIII і XIX ст. європейці та американці продовжували подорожувати у віддалені території зі СПА в надіївилікувати численні хвороби: туберкульоз, подагру, бронхіт, захворювання печінки та ін. У Сполучених Штатах і Канаді навколо мінеральних джерел, які використовували для лікування, були створені перші національні парки (Єллоустонський Національний парк у штаті Вайомінг, США). У цей період в Європі набув популярності відпочинок у санаторно-курортних установах і санаторіях. Серед заможних людей

стало модно їздити для оздоровлення “на води”: курорти Швейцарії (Санкт-Моріц, Лозанна, Інтерлакен і Баден), Австрії (Відень), Угорщини (Будапешт) та Німеччини (Баден-Баден і Вісбаден) [9].

- У період з кінця XIX ст. США і Європа стали не тільки торговими і промисловими центрами, але й центрами охорони здоров'я. Медичний туризм був доступний лише забезпеченим верствам населення, які подорожували в ці країни з метою отримати якісне медичне обслуговування. Розширення залізничного сполучення сприяло збільшенню потоку відпочиваючих з метою оздоровлення в більш віддалені прибережні, морські та СПА-курорти [6].

- У 1933 р. була створена Американська рада за медичними спеціальностями (ABMS), яка розробила освітні й професійні принципи, що стали основою стандартів по всьому світу.

- У 1958 р. був заснований Європейський Союз за медичними спеціальностями (UEMS), що включає різні національні медичні асоціації держав – членів Європейського Союзу.

- У 60-ті роки минулого століття Індія стала центром паломництва, коли в США почалася епоха руху Нью-Ейдж (New Age). Рух хіпі, популярний серед еліти США та Великої Британії, поступово розвинувся в повноцінну індустрію медичного туризму, заново відкривши світу йогу і аюрведичну медицину.

- Внаслідок зростання вартості медичного обслуговування в 1980–1990 рр. американські пацієнти почали вивчати можливості лікування за кордоном, наприклад, отримувати стоматологічні послуги в країнах Центральної Америки. В той час як американських лікарів лякала ідея лікування в закордонних лікарнях, Куба запустила програми по залученню іноземців для операцій на очах, серцево-судинних операцій і косметичних процедур.

Азіатська економічна криза 1997 р. і падіння азіатських валют призвели до того, що уряди цих держав спрямували свої зусилля на просування своїх країн як центрів медичного туризму. Таїланд, Сингапур та Індія перетворилися на серйозні центри міжнародного туризму завдяки акредитації JCI. Інші країни Південно-Східної Азії і Латинської Америки також підвищували авторитет у цій сфері, отримуючи акредитацію JCI та укладання партнерства з провідними американськими постачальниками медичних послуг.

Саме у 1997 р. була заснована Міжнародна Об'єднана комісія, метою якої став моніторинг діяльності медичних установ за кордоном щодо відповідності міжнародним стандартам Check and investigate healthcare international facilities for conformance.

Спеціально для пацієнтів, які приїжджають з-за кордону, розроблено десятки різноманітних програм обстежень, кожна з яких має свої переваги і вартість. Пацієнтам надається можливість після комплексного (загального) обстеження продовжити діагностику в рамках додаткової програми або конкретно по певному захворюванню. Наприклад, у програму спеціалізованої онкологічної діагностики в клініках країн Західної Європи здебільшого входять: бесіда і лікарське обстеження; комплекс лабораторних досліджень (аналізи крові та сечі); онкомаркери; УЗД черевної порожнини; колоноско-

пія; гастроскопія; заключна бесіда з лікарем-діагностом, обговорення результатів обстеження, рекомендації та оформлення висновку.

Тривалість такої програми становить від 3 до 5 днів, а вартість — кілька тисяч євро (від 2 до 4,5 тис. дол.) [3].

Наприклад, в Індії ціни на медичні послуги на 65–85 % нижчі, ніж у США. За прогнозами Deloitte Center for Health Solutions (США), кількість американців, що бажають лікуватися за кордоном, найближчим часом зростатиме і збільшиться в середньому у 8 разів (з 750 тис. до 6 млн).

Аортокоронарне шунтування в Таїланді коштує 12 тис. дол., у США — 93–144,5 тис. дол. Лазерна корекція зору — 730 дол., у США — 3,7 тис. дол. У Делі за базове обстеження (аналіз крові, ЕКГ, рентгенографія грудної клітки, УЗД черевної порожнини) потрібно заплатити 84 дол., у Великобританії — 600 [1].

Ціни на стоматологічні послуги в різних країнах світу можуть варіюватися від 50 до 95 %.

Наприклад, зубний імплантат в США коштує близько 6500 дол., у Великобританії до 3 тис. дол., тоді як в Індії та Кіпрі від 500 дол., на Кубі — 700 дол., Туреччині — 740 дол.

Ціни на зубні коронки можуть досягати 2 тис. дол. у США і 1500 дол. у Великобританії, але коштувати 70 дол. в Україні, 100 дол. на Кубі, 200 дол. в Туреччині, 250 дол. у Польщі.

Відбілювання зубів у США може коштувати 2300 дол. і тільки 100 дол. в Індії, 150 дол. — на Кубі, 200 дол. — в Туреччині, 210 дол. — в Греції.

Найпопулярнішими міжнародними fitness & wellness та spa & wellness центрами у світі є:

- Таїланд — одне з потужних SPA-напрямів у світі. Основами SPA у Таїланді є методики, які виникли тисячоліття тому, — тайський масаж, йога і медитація, ароматерапія і аюверда. Тайський масаж відомий своєю здатністю повертати молодість, він збільшує рухливість і гнучкість тіла. Користь цього виду масажу полягає в розминанні суглобів і кінцівок, позбавленні від фізичного та емоційного стресу, поліпшенні кровообігу і знятті напруженості. Він приводить в гармонію енергію тіла і розуму. Королівський масаж — це масаж стоп, оскільки саме тут знаходяться точки-проекції всіх органів, і фахівці м'яко “налагоджують” роботу цілого організму. Крім цього, практикується також масляний масаж, шведський, біоритмічний, спортивний тощо. Найпопулярнішим SPA-курортом Таїланду вважається Chiva Som.

- Індонезія посідає друге місце у світі за кількістю та якістю SPA. Концепція SPA в Індонезії сягає корінням у традиційні східні уявлення про гармонію духу і тіла. Будь-яка процедура — цілий ритуал прилучення до краси і гармонії. В Індонезії та на о. Балі розташована величезна кількість SPA-готелів на будь-який смак і бюджет, а о. Балі вважається SPA-столицею Азії. SPA-центр Banyan Tree Hotel & Resort — це розкішний комплекс, який вважається найкращим у країні. Також можна відзначити Ritz Carlton Spa, Thalasso Bali, Mandara Spa, Four Seasons Spa, Nusa Dua Beach Spa, Sheraton Laguna Spa.

- Індія: аюверда — це цілісна та повна система медичних знань, що існує в Індії вже кілька тисяч років. В аювердичній практиці використовуються ви-

ключно природні засоби: топлоне масло, лікарські рослини, спеції, мінерали, метали, масажі з маслом, сауни та багато іншого. На сьогодні аюверда привертає увагу як рішення проблем токсикації та зміцнення імунітету. Кращим сезоном вважається літо, сезон дощів. Кращі аювердичні центри розташовані в південно-індійському штаті Керала.

- Франція: м. Віші (мінеральні води), курорт Евіан розташований на березі Женевського озера в регіоні Альп (лікування захворювань сечовивідних шляхів методами питних курсів), приморський кліматичний курорт Ла Боль — центр таласотерапії (лікування захворювань опорно-рухового апарату, розлади нервової системи, надлишок ваги, целюліт), Біарріц — приморський кліматичний курорт, розташований на узбережжі Біскайської затоки (програми: антистрес, для молодих мам, морська терапія, виведення токсинів, омолодження, релаксація тощо). У Франції великі SPA-курорти знаходяться також у Довілі, на о. Корсика (Портіччо), в Екс-ле-Бене, Монте-Карло, Сен-Мало, в Антібах. Найбільший і найвідоміший центр винотерапії — “Джерела Кодалі” при готелі “Les Sources de Caudalie” 4*. Лікування проводиться із застосуванням похідних виноградної лози (листя, кісточка, оболонка винограду).

- Німеччина: Баден-Баден — головний європейський курорт, у який входять: комплекси “Фрідріхсбад” (басейни з термальною водою, різноманітні термальні, парові, “перлинні”, повітряні ванни, підводний масаж, шиацу, фанго і т. д.), “Каракалла-Терме” (басейн з терапевтичною зоною, два відкритих басейни з гротами контрастної води, сауни та біосауни, ароматичні парові ванни, солярії, гідромасажні каскади, водоспади тощо); Гайлігендамм (косметологічні послуги, морські ванни, водоростелікування, грязелікування, масажі з морськими солями, різні види лікувального масажу, лімфодренаж, аюверда, шиацу, ароматерапія, використання лікувальних трав); Бад Райхенхаль — бальнеологічний курорт з цілющими альпійським кліматом і соляними джерелами (соляний фонтан, лімфодренаж, електротерапія, підводний масаж, лікувальні ванни, ароматичні масажі, акупунктурні масажі, грязьові ванни, косметологія) та безліч інших.

- Греція: о. Ікарія (гіпертермальні радіоактивні джерела морської води); о. Крит (програми зі зниження ваги, позбавлення від целюліту, зміцнення тіла, відбілювання обличчя, омолодження, обгортання, масажі, апаратна косметологія, зміцнюючий душ, детоксуючі процедури, пілінги та ін.); о. Евія (душовий масаж, аквагімнастика, масаж для схуднення, догляд за обличчям із застосуванням винограду, зволожуючі грязьові маски, ванни Клеопатри, ароматичні ванни, сольова терапія для підняття тону, грязьове обгортання, інгаляції, сауна з вулканічним ефектом, масажі з маслами) [2].

Отже, за своїм стрімким розвитком в останнє десятиліття медичний туризм стає одним із провідних і високоприбуткових напрямів туристичної діяльності у світі. При цьому розвиток потенціалу сучасного медичного туризму сприяє формуванню нової концепції охорони здоров'я, яка розширює можливості для вирішення медичної проблеми.

1. Коваль О. Медичний туризм: відпочинок чи лікування? Новітні аспекти [Електронний ресурс] // Турінформ Закарпаття. URL: <http://tourinform.org.ua/medychnyj-turyzm-vidpochynok-chy-likuvannya-novitni-aspektu-2>
2. Лучшие SPA-курорты мира [Электронный ресурс] // Туристическая компания “А-Стар”. URL: <http://astar-travel.com.ua/article/luchshie-spa-kurorty-mira>
3. Преимущества диагностики за рубежом [Электронный ресурс] // Веб-портал INTMEDTOURISM. URL: <http://www.intmedtourism.com/ru/advantages-of-checkup-abroad1/>
4. Тастанбекова Ш. О. Медицинский туризм: история развития, сущность и основные составляющие // International Scientific and Practical Conference “World Science”. 2016. № 10 (14). Vol. 6. October. P. 46–50.
5. History of Medical Tourism Medscape [Электронный ресурс] // Medscape. URL: http://www.medscape.com/viewarticle/708073_2
6. History and background of medical tourism // UK Essays. URL: <https://www.ukessays.com/essays/tourism/history-and-background-of-medical-tourism.php>
7. The History and Origins of Medical Tourism [Электронный ресурс] // Medical Travel Czech Republic. URL: <http://www.medicaltravelczech.com/blog/other/history-and-origins-medical-tourism>
8. Medical Tourism: The History [Электронный ресурс] // MedHalt Healthcare Services. URL: <http://www.medhalt.com/blog/medical-tourism-history>
9. Medical Tourism History [Электронный ресурс] // An AZoNetwork Site. URL: <http://www.news-medical.net/health/Medical-Tourism-History.aspx>

Розглянуто питання становлення світового медичного туризму на різних історичних етапах його розвитку. Проаналізовано економічні складові та вартісні характеристики деяких медичних послуг у різних країнах світу. Підсумовано причини стрімкого розвитку медичного туризму в XXI столітті.

Considers the issues of becoming a world-class medical tourism at different historical stages of its development. Analyzed economic components and cost characteristics for certain medical services in different countries. Summarized reasons for the rapid development of medical tourism in the twenty-first century.

Рассмотрены вопросы становления мирового медицинского туризма на разных исторических этапах его развития. Проанализированы экономические составляющие и стоимостные характеристики некоторых медицинских услуг в разных странах мира. Суммированы причины стремительного развития медицинского туризма в XXI веке.

Надійшла 19 травня 2017 р.